

ПОНЯТТЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ ЦЕНТРІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Складність сучасного бізнесу позбавляє менеджерів можливості чітко контролювати фінансово-господарські операції. За таких умов виникає необхідність розмежування суб'єкта господарювання на окремі сегменти й надання права менеджерам, які відповідають за ці структури, діяти самостійно з більшим ступенем незалежності. Саме з цією метою світова практика бізнесу сформувала концепцію центрів відповідальності.

Наукову модель і теоретичні аспекти концепції центрів відповідальності й обліку за центрами відповідальності вперше сформулював американський економіст Джон Хіггінс. Згідно концепції центрів відповідальності підрозділ підприємства, в якому менеджер особисто відповідає за показники діяльності даного підрозділу, визнається „центром відповідальності”.

На думку К. Г. Гойе для управління важливою проблемою є контроль менеджерів, які можуть викривляти бухгалтерські дані для розрахунку власних річних винагород. З метою вирішення цієї проблеми група дослідників (Дж. Демскі, Дж. Фелтем, С. Беймен) займались розробкою інструментів і систем управлінського контролю, завдяки особливій структурі яких з'являється можливість для пом'якшення проблеми шляхом проведення моніторингу за їх діяльністю за допомогою бюджетів, систем обліку витрат, створення центрів відповідальності тощо. Ці та інші аспекти детально досліджені у монографії В. Ю. Царука [3].

Бруханський Р.Ф. доводить, що бухгалтерський облік, реалізуючи концептуальну місію та функціональну відповідальність за інформаційне забезпечення менеджменту, повинен орієнтуватись на задоволення повного спектру потреб користувачів інформації [2, с. 7]. Цю думку продовжує Власова О. Є., вказуючи на важливість інформаційного забезпечення аналізу відхилень фактичних затрат і результатів діяльності окремих центрів відповідальності від запланованих (прогнозних) [1, с. 107].

Таким чином, залежно від повноважень, якими наділені менеджери різних підрозділів, доцільно розрізняти чотири типи центрів відповідальності: 1) центр витрат; 2) центр доходів; 3) центр прибутку; 4) центр інвестицій. Центром витрат слід визнавати центр відповідальності, у якому менеджер фінансово відповідає лише за витрати; центром доходів доцільно визнавати центр відповідальності, у якому менеджер фінансово відповідає тільки за продаж; центром прибутку доцільно визнавати центр відповідальності, у якому менеджер фінансово відповідає як за дохід, так і за витрати; центром інвестицій доцільно визнавати центр відповідальності, у якому менеджер фінансово відповідає за дохід, витрати й інвестиції. Наведені параметри свідчать, про те, що центр відповідальності відображає не лише ступінь повноважень, а й тип доступної для менеджера інформації.

Відповідальність в результаті формує підзвітність, яка формує оцінку рівня виконання. Це означає, що фактичні результати діяльності порівнюються з очікуваними. Таку систему відповідальності, підзвітності й оцінки рівня виконання називають обліком відповідальності через ключову роль, яку відіграють показники обліку та звітності у цьому процесі.

Список використаних джерел

1. Власова О. Є. Науково-методичні засади організації стратегічного управлінського обліку в рамках системи обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. Комунальне господарство міст. 2014. Випуск 115. С. 105-110.

2. Бруханський Р. Ф. Ідентифікація специфічних функцій стратегічного управлінського обліку. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2020. Випуск 1. С. 7-18. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2020.01.007>.

3. Царук В. Ю. Теорія і методологія обліку і аналізу в системі корпоративного управління: монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2020. 404 с.